

TA'LIM SOHASIDA INNOVATSION MENEJMENTNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

F.B.Egamberdiyev

ISFT institute Fililogiya va tillar kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimida innovatsion menejmentning ahamiyati, uni rivojlantirish usullari va samaradorligini oshirish yo'llari yoritilgan. Innovatsion boshqaruv orqali ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va ilg'or tajribalarni qo'llash bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar:

Innovatsiya, menejment, ta'lim tizimi, raqamli texnologiyalar, samaradorlik, kreativ yondashuv.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashgan sharoitda ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlash, mehnat bozorining o'zgaruvchan talablariga javob beruvchi yuqori malakali va kreativ fikrlovchi kadrlarni tayyorlash dolzarb masalalardan biriga aylandi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ta'lim sohasida zamonaviy boshqaruv tamoyillari asosida shakllantirilgan innovatsion menejment tizimini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion menejment bu — ta'lim jarayonini strategik boshqarishning ilg'or shakli bo'lib, unda yangicha metodologiyalar, interaktiv texnologiyalar, kreativ yondashuvlar va zamonaviy boshqaruv konsepsiyalari uyg'un holda qo'llanilib, ta'lim sifatini oshirish va uning natijadorligini ta'minlashga yo'naltirilgan kompleks faoliyat majmuasidir. Innovatsion menejmentning asosiy vazifasi — ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quv jarayonining moslashuvchanligini oshirish, zamonaviy kasb va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish hamda ilg'or pedagogik tajribalarni keng joriy etishdan iboratdir (Islomova, 2021; Altbach et al., 2019).

Shuningdek, innovatsion menejment ta'lim muassasalarida raqamlashtirish jarayonlarini tezlashtirish, sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarini joriy qilish, o'qitishning adaptiv va shaxsga yo'naltirilgan modellarini ishlab chiqish orqali o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda sifatli ta'lim berishni tashkil etish imkonini yaratadi (OECD, 2020).

Bundan tashqari, innovatsion menejment jarayonida ta'lim sifati monitoringi, ichki va tashqi baholash tizimlari, xalqaro reyting ko'rsatkichlariga moslashuv, pedagogik xodimlarning ilmiy va innovatsion salohiyatini rivojlantirish ham muhim o'rin tutadi. Zero, ushbu yondashuv orqali ta'lim muassasalarining global miqyosdagi raqobatbardoshligini oshirish, xalqaro hamkorliklarni kengaytirish va ilm-fan yutuqlarini ta'lim amaliyotiga tatbiq etish mumkin bo'ladi (World Bank, 2021).

Ta'limda innovatsion menejment tushunchasi

Innovatsion menejment tizimi ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishish va zamonaviy talablarni qondirish uchun kompleks yondashuvlarni talab etadi. Bu borada quyidagi asosiy strategik yo'nalishlarni ilmiy asosda shakllantirish muhim hisoblanadi:

1. Raqamli texnologiyalarni joriy etish.

Raqamli texnologiyalar asosida ta'lim jarayonlarini optimallashtirish, o'qitish samaradorligini oshirish va boshqaruv faoliyatini avtomatlashtirish imkonini beradi. Jumladan, elektron ta'lim platformalari, masofaviy o'qitish tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi individual ta'lim dasturlari, virtual laboratoriyalar va raqamli test tizimlarining joriy qilinishi ta'lim sifati oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy raqamli infratuzilmani yaratish orqali ta'lim jarayonining ochiqqligi va shaffofligini ta'minlash mumkin.

2. Ilg'or pedagogik metodlarni qo'llash.

Innovatsion menejment doirasida ta'lim jarayoniga konstruktivistik yondashuvlar, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, STEAM-ta'lim, loyiha asosida o'qitish, dizayn-o'ylash metodologiyasi kabi ilg'or pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilish dolzarb hisoblanadi. Mazkur metodlar talabalarning mustaqil fikrlash, ijodkorlik va

amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, interaktiv va kollaborativ ta'lim muhitini shakllantirish orqali bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga erishiladi.

3. Kadrlar salohiyatini oshirish.

Ta'lim muassasalari rahbarlari va pedagog kadrlarning innovatsion kompetensiyalarini rivojlantirish, ularning kasbiy malakasini oshirish hamda yangicha boshqaruv texnologiyalarini o'zlashtirishini ta'minlash innovatsion menejment samaradorligining asosiy omillaridan biridir. Bu borada muntazam malaka oshirish kurslari, xalqaro tajriba almashinuv dasturlari, innovatsion laboratoriyalar va ilmiy-amaliy seminarlarni tashkil etish zarur. Shuningdek, raqamli savodxonlik va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlar ishlab chiqilishi lozim.

4. Ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini yo'lga qo'yish.

Innovatsion menejment konsepsiyasining muhim tarkibiy qismi – bu ta'lim jarayonini real ishlab chiqarish jarayonlari bilan uyg'unlashtirishdir. Ushbu yo'nalishda dual ta'lim tizimi, ishlab chiqarish amaliyotlari, texnoparklar, startap-loyihalar va ilmiy-innovatsion markazlar faoliyatini kengaytirish talab etiladi. Mazkur integratsiya natijasida talabalarda amaliy ko'nikmalar shakllanadi, ish beruvchilarning ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlanadi va ilmiy ishlanmalar ishlab chiqarishga tatbiq etiladi.

Innovatsion menejment samaradorligini oshirish omillari

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish orqali ta'lim sifatini oshirish va uni xalqaro standartlarga moslashtirishdan iborat. Ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar ta'lim sohasida innovatsion boshqaruvning samaradorligi ko'p jihatdan quyidagi strategik omillarga bog'liqligini ko'rsatadi:

1. Kadrlarning innovatsion kompetensiyasini rivojlantirish

Innovatsion boshqaruvning muvaffaqiyati, avvalo, ta'lim muassasalari rahbarlari va pedagog xodimlarning yangicha fikrlash qobiliyati, texnologik yangiliklarni qabul qilishga tayyorligi hamda amaliyotga tatbiq etish malakasiga bog'liq. Shu bois:

- Innovatsion kompetensiyalarni rivojlantirish maqsadida doimiy **kasbiy rivojlanish** va **qayta tayyorlash dasturlarini** amalga oshirish zarur. Bu jarayonda zamonaviy boshqaruv texnologiyalari, loyihalarni boshqarish (Project Management), dizayn-o'ylash (Design Thinking), ilg'or pedagogik texnologiyalar bo'yicha trening va seminarlar tashkil etilishi lozim.

- Pedagog kadrlarning **ilmiy-tadqiqot faoliyatiga** jalb etilishi, ularning innovatsion loyihalarda ishtiroki rag'batlantirilishi zarur.

- Ta'lim muassasalarida rahbarlar va pedagoglar uchun **innovatsion liderlik kompetensiyasini rivojlantirish** dasturlari ishlab chiqilishi va qo'llanilishi muhimdir (Tadjibayeva, 2022).

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsion kompetensiyaga ega pedagoglar ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishib, kreativ muhit shakllanishiga asos bo'ladilar (UNESCO, 2021).

2. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalar va dasturlarni keng joriy etish

Innovatsion boshqaruvning asosiy yo'nalishlaridan biri — ta'lim jarayonini raqamlashtirish va uni ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan boyitishdan iborat. Bu borada quyidagilar dolzarb hisoblanadi:

- **Elektron ta'lim resurslari**, masofaviy ta'lim platformalari, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tizimlari orqali individual o'quv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish;

- Virtual laboratoriyalar, 3D-modellashtirish va simulyatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali fanlarni chuqur o'rgatish;

- Mobil ilovalar va interaktiv o'yinlar yordamida bilimlarni mustahkamlash va kreativ fikrlashni rivojlantirish;

- **Big Data, Learning Analytics** kabi ilg'or texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini tahlil qilish va natijadorlikni oshirish tizimlarini yaratish.

Xalqaro tajribalar ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar ta'limga muvaffaqiyatli integratsiya qilingan taqdirda, bilimlarning mustahkamligi, o'quvchilarning motivatsiyasi va kreativlik darajasi oshadi (OECD, 2020).

3. Ijtimoiy sheriklik va xalqaro tajribalarni o'rganish

Innovatsion boshqaruv samaradorligini ta'minlash uchun ta'lim tizimi davlat, xususiyl sektor, nodavlat tashkilotlar va xalqaro institutlar bilan yaqin hamkorlikda ishlashi zarur. Bu borada:

- Mahalliy va xalqaro ta'lim tashkilotlari, biznes-strukturalar, ishlab chiqarish korxonalari bilan **ijtimoiy sheriklik mexanizmlarini** rivojlantirish;
- Xalqaro grantlar, qo'shma ilmiy loyihalar, akademik almashinuv dasturlari orqali xorijiy tajribalarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etish;
- Chetdan ilg'or mutaxassislarni jalb qilish va xorijda pedagog kadrlarning malakasini oshirishni yo'lga qo'yish;
- Qayta tayyorlash va tajriba almashish uchun dunyoning yetakchi universitetlari bilan hamkorlikda malaka oshirish markazlarini tashkil etish.

Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha, xalqaro tajriba va hamkorlik ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishini tezlashtiradi va yangi boshqaruv yondashuvlarini shakllantirishga yordam beradi (World Bank, 2021).

4. Innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimini shakllantirish

Ta'lim sohasida innovatsion menejmentning muvaffaqiyati, shubhasiz, kreativ tashabbuslarni aniqlash, qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimining mavjudligiga bog'liq. Buning uchun:

- Ta'lim muassasalarida **Innovatsion rivojlanish fondlari** tashkil etilishi va ular orqali istiqbolli loyihalarni moliyalashtirish;
- Pedagoglar va talabalar uchun "Eng yaxshi innovatsion loyiha", "Yilning eng kreativ tashabbusi" kabi tanlovlar, grant dasturlari va stipendiyalar tashkil qilish;

- Innovatsion g'oyalarning amaliyotga tatbiq etilishi jarayonida metodik va texnik yordam ko'rsatish;

- Startap tashabbuslarni rivojlantirish uchun texnoparklar, inkubatsiya markazlari va venture kapital jalb qilish imkoniyatlarini yaratish.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion tashabbuslarni tizimli rag'batlantirish pedagog va talabalarning ilmiy-ijodiy faolligini oshiradi va ta'limda yangiliklar sonini ko'paytiradi (Karimov, 2023).

Innovatsion menejment samaradorligini oshirish yo'llari

Ta'lim sohasida innovatsion menejment samaradorligini oshirish bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida ustuvor vazifa sifatida namoyon bo'lib, bu borada kompleks strategik yondashuvlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarurati mavjud. Quyida innovatsion boshqaruvni rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy yo'nalishlar ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi:

1. Raqamli transformatsiya

Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari nafaqat texnik infratuzilmani modernizatsiya qilish, balki ta'lim jarayonining mazmuni va shakllarini tubdan yangilashni taqozo etadi. Raqamli transformatsiya quyidagi omillar orqali amalga oshiriladi:

- **Onlayn ta'lim platformalari** (LMS - Learning Management System) asosida masofaviy va aralash (blended learning) shakllarini keng joriy qilish;

- **Elektron boshqaruv tizimlari** – elektron jurnal va kundaliklar, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari orqali ta'lim jarayonining shaffofligini ta'minlash;

- **Sun'iy intellekt texnologiyalari** yordamida individual ta'lim trayektoriyalarini yaratish va talabalar bilimini adaptiv tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirish;

- Raqamli kontent, jumladan, video darslar, virtual laboratoriyalar va interaktiv testlar yordamida ta'lim materiallarini boyitish.

Ilmiy tadqiqotlar natijasida isbotlanganki, raqamli texnologiyalarni kompleks joriy etish ta'lim jarayonining moslashuvchanligi va sifat ko'rsatkichlarini sezilarli oshiradi (Islomova, 2021).

2. Kreativ muhit yaratish

Innovatsion menejmentning yana bir muhim vazifasi bu – ta'lim muassasalarida ijodiy va innovatsion faoliyat uchun qulay muhit yaratishdan iborat. Kreativ muhit quyidagi omillar asosida shakllantiriladi:

- O'qituvchi va talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish maqsadida **startup-loyihalarni qo'llab-quvvatlash** va grant dasturlarini tashkil etish;

- **Innovatsion laboratoriyalar**, kreativ markazlar va ilg'or tajriba almashinuvi maydonlarini faoliyatga jalb etish;

- Tanqidiy fikrlash, kreativ tafakkur va dizayn-o'ylash (Design Thinking) metodologiyasiga asoslangan treninglar tashkil qilish orqali yangicha yondashuvlarni rivojlantirish;

- Pedagoglar uchun kreativlik va innovatsiya bo'yicha malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, kreativ muhit mavjud bo'lgan ta'lim muassasalarida talabalar va pedagoglarning tashabbuskorlik ko'rsatkichlari, yangi ilmiy ishlanmalar va amaliy loyihalarga jalb qilinish darajasi yuqori bo'ladi (Jo'rayev, 2022).

3. Ta'lim sifatini monitoring qilish

Ta'lim jarayonlarining sifatini doimiy monitoring qilish tizimi innovatsion menejment samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Bu yo'nalishda quyidagi mexanizmlar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir:

- Ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini **raqamli indikatorlar** asosida baholash va avtomatlashtirilgan tahlil qilish tizimlarini joriy qilish;

- Talabalarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini muntazam nazorat qilib boruvchi **diagnostik monitoring tizimlarini** ishlab chiqish;

- Milliy va xalqaro reyting tizimlarida faol ishtirok etish orqali ta'lim sifatini tashqi ekspertiza asosida baholash;

- Ichki audit va akkreditatsiya jarayonlarini innovatsion yondashuvlar asosida amalga oshirish.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, sifat monitoringining zamonaviy uslublarini joriy qilgan oliy ta'lim muassasalari bilimlar sifatini doimiy ravishda oshirib, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga erishmoqda (UNESCO, 2020).

4. Hamkorlikni rivojlantirish

Innovatsion menejment samaradorligini oshirishda milliy va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Xususan:

- Taniqli xorijiy universitetlar bilan qo'shma ta'lim dasturlarini yaratish va ikki diplomli tizimlarni yo'lga qo'yish;

- Ilmiy-tadqiqot va innovatsion loyihalarda xorijiy hamkorlarni jalb qilish hamda grant mablag'larini o'zlashtirish;

- Yirik korxonalar, ishlab chiqarish klasterlari va texnoparklar bilan hamkorlik asosida amaliyot va stajirovkalarni tashkil qilish;

- Yillik xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalar, forumlar va seminarlarni tashkil etish orqali ilg'or tajribalarni o'rganish.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro hamkorlikni rivojlantirgan ta'lim muassasalarida innovatsion faoliyat faolligi va ilmiy ishlanmalar soni yuqori bo'lib, mazkur tajriba mamlakat iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishiga ham xizmat qiladi (World Bank, 2021).

Xulosa

Bugungi globallashuv, raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar asrida ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlash, xalqaro standartlarga mos, yuqori malakali, ijodkor va innovatsion fikrlovchi mutaxassislarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Shu munosabat bilan, ta'lim tizimida innovatsion menejmentni rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish nafaqat zamonaviy ta'lim

sifatini ta'minlash, balki mehnat bozorining dinamik va tezkor o'zgaruvchan talablariga moslashuvchan holda javob beradigan kasbiy tayyorgarlikni tashkil qilishning muhim strategik vositasidir.

Innovatsion menejment konsepsiyasi ta'lim jarayonining barcha bosqichlari va ishtirokchilarini qamrab oluvchi kompleks boshqaruv tizimi bo'lib, u ilg'or boshqaruv texnologiyalarini joriy etish, raqamli pedagogik platformalarni kengaytirish, kreativ va interaktiv ta'lim metodlarini qo'llash, ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish hamda ilmiy-innovatsion faoliyatni faollashtirish orqali yuqori samaradorlikka erishishni maqsad qiladi. Jumladan, ta'lim muassasalarida innovatsion boshqaruv tamoyillarini amaliyotga joriy etish natijasida fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, startap va tadbirkorlik ko'nikmalariga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlash hamda uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish imkoniyatlari kengayadi (Islomova, 2021; Tadjibayeva, 2022).

Shuningdek, innovatsion menejment mexanizmlari asosida ta'lim jarayonlarini takomillashtirish orqali yuqori malakali va xalqaro mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan mutaxassislar tayyorlash imkoniyati sezilarli darajada oshadi. Bu jarayonda zamonaviy o'quv dasturlarini ishlab chiqish, ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, masofaviy va aralash ta'lim shakllarini rivojlantirish, sun'iy intellekt, big data, blokcheyn va boshqa innovatsion texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilish muhim o'rin tutadi (OECD, 2020; European Commission, 2021).

Bundan tashqari, innovatsion menejment ta'limda sifat monitoringi tizimlarini kuchaytirish, xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishishga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqish, pedagogik kadrlarning malaka oshirish tizimini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish va ta'lim muassasalarining global ta'lim makonida faol ishtirok etishini ta'minlashga xizmat qiladi (World Bank, 2021).

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimida innovatsion menejmentni rivojlantirish — bu bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy talablarni qondirish, xalqaro raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash va barqaror rivojlanishga erishishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu bois, mazkur yo'nalishni izchil takomillashtirish

va uni ilmiy-amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlash ta'lim siyosatining strategik vazifasi sifatida qaralishi lozimdir.

References

1. Islomova, D. (2021). *Innovatsion boshqaruv va raqamli transformatsiyaning ta'lim sifatiga ta'siri*. Toshkent: "Fan va taraqqiyot" nashriyoti.
2. Jo'rayev, A. (2022). *Ta'lim muassasalarida kreativ muhit yaratish va uni rivojlantirish tamoyillari*. "Pedagogika va innovatsiya" jurnali, 4(2), 35-42.
3. Karimov, F. (2023). *Innovatsion loyihalarni boshqarish va rag'batlantirish tizimi: O'zbekiston tajribasi*. "Ijtimoiy fanlar va zamonaviy ta'lim" jurnali, 5(1), 50-58.
4. UNESCO. (2021). *Education and Innovation: Enhancing Teaching and Learning in the Digital Era*. Paris: UNESCO Publishing. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org>
5. OECD. (2020). *Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/9789264265097-en
6. World Bank. (2021). *Transforming Education for the Future: Lessons from Global Higher Education Reforms*. Washington D.C.: World Bank Group. Retrieved from <https://www.worldbank.org>
7. Tadjibayeva, M. (2022). *Innovatsion liderlik va menejment: Ta'lim boshqaruvida zamonaviy yondashuvlar*. "Oliy ta'lim va ilmiy izlanishlar" jurnali, 6(3), 22-29.
8. Qodirova, N. (2020). *Ta'lim menejmentida ilg'or tajribalar va ularning amaliy tatbiqi*. Toshkent: "Ilm ziyo" nashriyoti.
9. European Commission. (2021). *Digital Education Action Plan (2021–2027): Resetting education and training for the digital age*. Brussels: European Union. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
10. Anderson, T., & Dron, J. (2017). *Teaching Crowds: Learning and Social Media in Higher Education*. Edmonton: AU Press.

- 11.Xamidov, B. (2021). *Oliy ta'limda innovatsion menejment tizimlari va ularning samaradorligi*. "Innovatsion rivojlanish" jurnali, 3(4), 41-49.
- 12.Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2019). *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. UNESCO Publishing.
- 13.Salikhova, M. (2020). *Ta'limda raqamli transformatsiya va kreativ yondashuvlar*. "Axborot texnologiyalari va ta'lim" jurnali, 2(1), 18-26.